

PRZYSPOSOBIENIE OBRONNE W OPINII STUDENTÓW I UCZNIÓW SZKÓŁ PONADPODSTAWOWYCH

Pojęcie „obronność” często wywołuje różne skojarzenia. Najczęściej bywa ono powiązane w świadomości człowieka z powszechnością obowiązku obrony ojczyzny oraz ochotniczym spełnianiem zadań obronnych. Może także kojarzyć się z sytuacją zaistniałą w momencie zagrożenia ze strony nieprzyjaciela, z koniecznością obrony kraju oraz jego zdobyczy społecznych, kulturowych i ekonomicznych. Pojęcie to może także łączyć się z praktycznymi możliwościami odparcia agresji, z uzbrojeniem armii, jej zdolnością bojową, a także przygotowaniem społeczeństwa do działalności obronnej¹.

Świadomość patriotyczno-obronna społeczeństwa to ważny czynnik potencjału obronnego państwa. To wartością o znacznym poziomie wewnętrznego zróżnicowania, a co za tym idzie – także siły oddziaływania i zdolności wpływania na motywy ludzkich poczynań. Oznacza gotowość wypełniania konstytucyjnych powinności patriotyczno-obronnych w sytuacjach kryzysowych, a także udzielania pomocy poszkodowanym w czasie klęsk żywiołowych i innych zdarzeń losowych.

Problematykę obronną możemy ujmować zarówno w kategoriach psychologicznych, jak i moralnych. Między obronnością pojmowaną w kategoriach polityki, ekonomiki i siły militarnej, a obronnością pojmowaną w kategoriach motywacji, nastawień, stosunku konkretnych jednostek do swojego państwa, uznanego systemu wartości – występuje ścisła zależność. Wynika ona z tego, że pojęcie „obronność” ujmować można zarówno w kategoriach bardzo ogólnych, kojarząc ją z suwerennością, niepodległością, wolnością, jak i w kategoriach subiektywistycznych nastawień konkretnych jednostek ludzkich².

Współczesne pojęcie „obronność kraju” jest rozumiane jako stan: systemu obronnego państwa, wszystkich jego instytucji i świadomości obywateli, które razem wzięte pozwalają na skuteczną obronę interesów narodu, we wszystkich wymiarach, wszędzie tam gdzie może nastąpić ich zagrożenie.

Świadomość obronna jest niezmiernie ważna w sytuacji współczesnych zagrożeń terrorystycznych, a obronnie przygotowane społeczeństwo powinno być zdolne do przeciwstawiania się tego typu zagrożeniom.

¹ J. Bogusz, Z. Kosyrz, *Kształtowanie postaw patriotyczno-obronnych młodzieży*, Państwowe Wyd. „Wiedza Powszechna”, Warszawa 1979, s. 31

² Tamże, s. 31

Nasuwają się więc podstawowe pytania: w jaki sposób kształtować postawę patriotyczno-obronną w czasach pokoju oraz jakie umiejętności praktyczne w zakresie szeroko rozumianej obronności powinien posiadać współczesny człowiek? Czy instytucje oświatowe spełniają należycie w tym zakresie swoje funkcje? Jakie treści programowe z zakresu przysposobienia obronnego są najlepiej przyswojone przez młodzież?

Takie pytania skierowano do uczniów i studentów z województwa małopolskiego, śląskiego, świętokrzyskiego i opolskiego.

1. Charakterystyka badań i badanej populacji

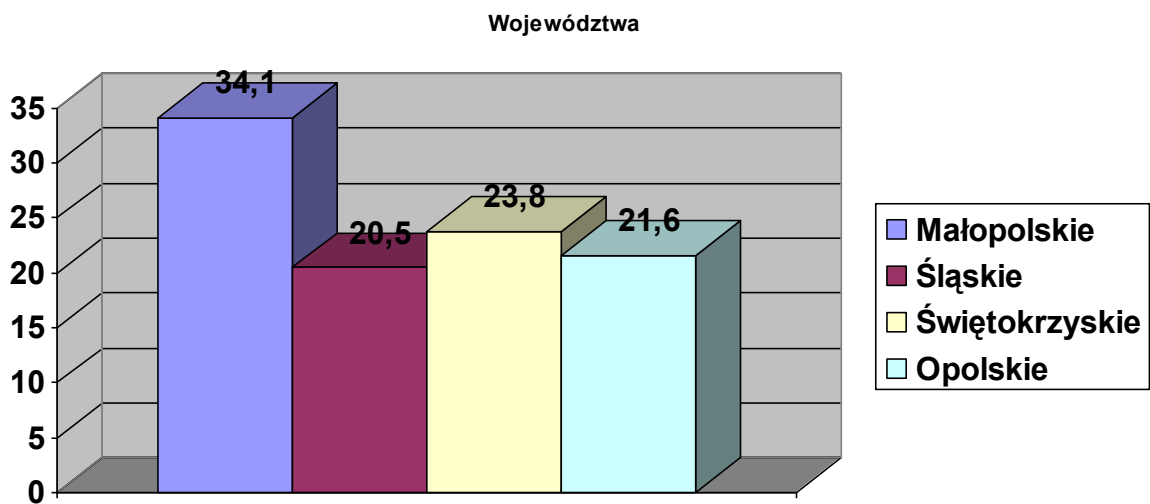
Głównym celem badań, przeprowadzonych przez nasz zespół w latach 2002-2004, była ocena postaw patriotycznych młodzieży na początku trzeciego tysiąclecia. Posłużono się w nich kwestionariuszem wywiadu, który składał się z 18 pytań; w tym 3 pytań zamkniętych, 14 półotwartych opartych o skalę postaw Likerta i 1 otwartego celem uzyskania pełniejszej odpowiedzi dotyczącej badanej kwestii. Kwestionariusz zawierał metryczkę, w której badani podawali: płeć, typ szkoły, województwo zamieszkania oraz wielkość miejscowości, z której pochodzą.

Pytania zawarte w kwestionariuszu dotyczyły patriotyzmu, wychowania patriotycznego oraz jego wpływu na kształtowanie postaw patriotyczno-obronnych młodzieży. Przed przystąpieniem do badań zadbano o stworzenie miłej i przychylnej atmosfery. Respondenci zostali zapewnieni o anonimowości ankiety oraz poinformowani o celu badania.

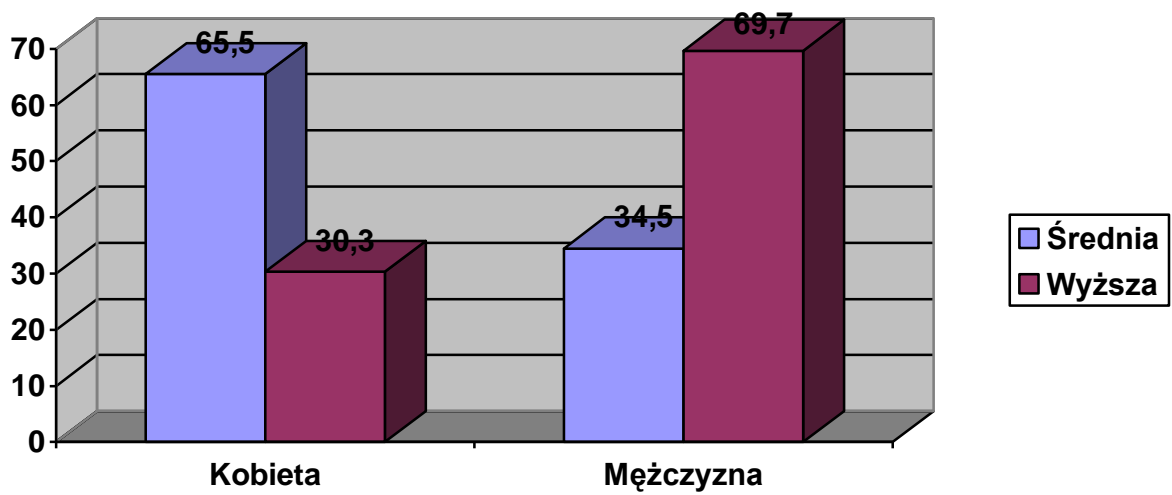
Przed rozpoczęciem wypełniania kwestionariuszy respondentom została odczytana instrukcja oraz udzielono im indywidualnych wskazówek i wyjaśnień. Wypełnienie kwestionariuszy ankiety zajmowało badanym około 20 minut. Badaniami objęto 185 uczniów i studentów z województwa małopolskiego, śląskiego, świętokrzyskiego i opolskiego.

Dane charakteryzujące respondentów zostały przedstawione na wykresach.

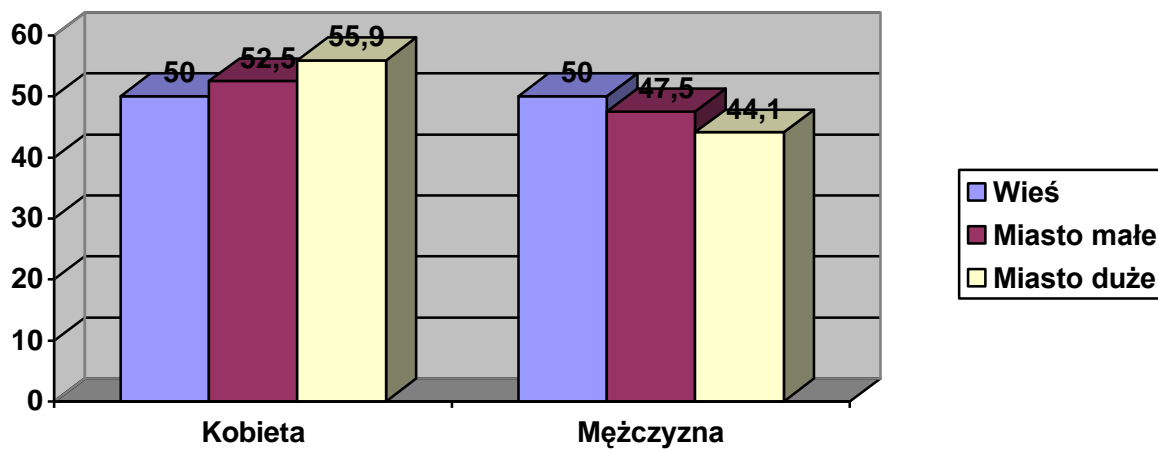
Ryc. 1. Uczestnicy badań wg miejsca zamieszkania

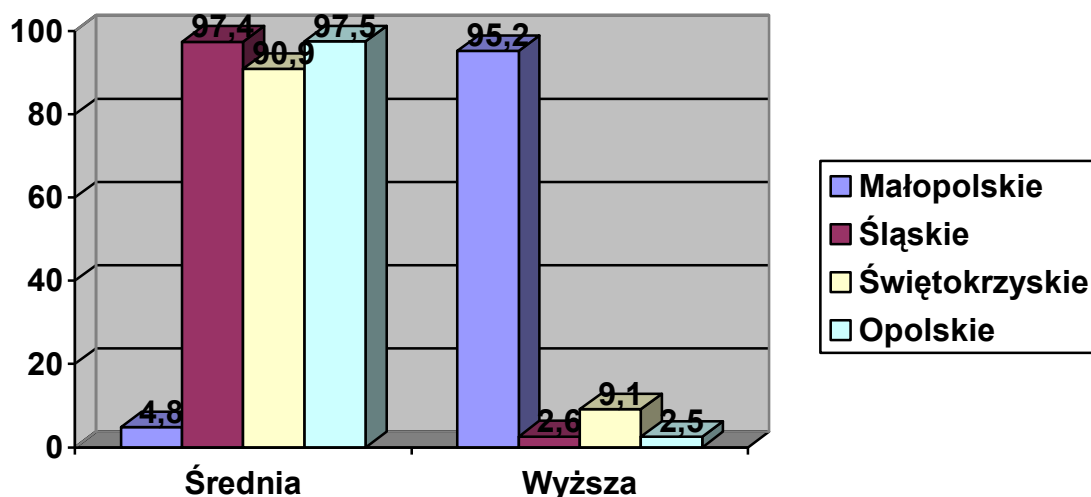
Ryc. 2. Płeć a rodzaj szkoły

Ryc. 3. Płeć a miejsce zamieszkania

Ryc. 4. Województwo a rodzaj szkoły

W niniejszym artykule prezentujemy wyniki badań na temat realizacji w szkołach przedmiotu „Przysposobienie obronne”.

Przeprowadzone analizy odnoszą się tylko do wybranej w badaniach próby losowej. Są one nieco uproszczone, gdyż badana młodzież tylko w pewnym przybliżeniu mieści się w tych samych obszarach statystycznych. Owe uproszczenia nie mają jednak – jak się wydaje – większego wpływu na przebieg dostrzeżonych tendencji w badanym obszarze. Są one w dużym stopniu zgodne z tymi, które zarejestrowano w toku różnorodnych badań z dziedziny postaw patriotycznych prowadzonych w ostatnim dziesięcioleciu.

2. Omówienie wyników badań

2.1. *Interesujące treści prezentowane na zajęciach z przysposobienia obronnego*

Respondenci poproszeni o wskazanie interesujących treści w programie przysposobienia obronnego, najczęściej wymieniali – ratownictwo i pierwszą pomoc przedmedyczna (łącznie – 30,3%, w tym kobiety – 30,8%, mężczyźni – 29,8%). Wyższa od przeciętnej liczba wyborów widoczna była w grupach młodzieży mieszkającej na wsi (34,0%), studentów (42,6%) oraz mieszkańców Małopolski (47%). Niższa – wśród uczniów (23,8%), a zdecydowanie niska wśród mieszkańców woj. świętokrzyskiego (2,3%). Na drugim miejscu znalazły się tematy z działu obejmującego organizację obrony cywilnej, a w przypadku zagrożeń, zasady powszechnej samoobrony. Na ten dział wskazało 19,7% ankietowanych (21,2% kobiet i 18,1% mężczyzn). Niżej od przeciętnej dokonywali wyboru

mieszkańcy wsi (17,0%), studenci (14,7%) i mieszkańcy Małopolski (15,2%). Zdecydowanie najbardziej zainteresowani byli tą problematyką mieszkańcy Opolszczyzny (25,6%).

Kolejne miejsce zajęły tematy z działu dotyczącego zagrożeń czasu kryzysu militarnego i wojny. Wskazało na ten dział 9,1% ankietowanych, w tym 11,7% mężczyzn i 6,7% kobiet. Większe zainteresowanie wykazywali mieszkańcy dużych miast (11,6%), uczniowie szkół średnich (10,8%) oraz mieszkańcy woj. śląskiego (13,3%) i świętokrzyskiego (13,6%). Mniejsze – mieszkańcy wsi (6,4%), studenci (5,9%), mieszkańcy Małopolski (6,0%) i Opolszczyzny (4,7%). Na dalszych miejscach znalazły się tematy z zakresu zagrożeń czasu pokoju, ich źródeł i form występowania (6,6%) oraz roli i zadań Sił Zbrojnych RP w systemie obronności państwa (6,0%). Najmniejsze zainteresowanie wzbudzało – terenoznawstwo (0,5% wyborów), psychologiczne skutki sytuacji kryzysowych i sposoby ich łagodzenia oraz wybrane problemy Międzynarodowego Prawa Humanitarnego (po 1,5%).

Ogółem 7% młodzieży (8,7% kobiet i 5,3% mężczyzn) twierdziła, że „nie interesuje ich żaden temat podjęty na lekcjach przysposobienia obronnego”. Częściej odpowiadali tak mieszkańcy dużych miast (8,7%), uczniowie szkół średnich (8,5%) oraz mieszkańcy Śląska (13,3%). Rzadziej mieszkańcy małych miast (6,1%), studenci (4,4%), mieszkańcy Małopolski i woj. świętokrzyskiego (po 4,5%). 10,1% w tym 12,8% mężczyzn i 7,7% kobiet nie udzieliło odpowiedzi na to pytanie. Najczęściej pomijali je mieszkańcy małych miast (13,4%), studenci (13,2%) oraz mieszkańcy woj. świętokrzyskiego (13,6%). Rzadziej kobiety (7,7%), mieszkańcy dużych miast (5,8%), uczniowie (8,5%), mieszkańcy Śląska (8,9%) i Opolszczyzny (7,0%).

Duże zainteresowanie zagadnieniami z zakresu ratownictwa i udzielania pierwszej pomocy świadczy o tym, że młodzież ma świadomość tego, iż opanowanie tych umiejętności może uratować komuś życie. Wysoko ceni sobie tematy z zakresu organizacji i zadań obrony cywilnej, zasad powszechnej samoobrony w wypadku zagrożeń oraz zagrożeń czasu kryzysu militarnego i wojny. Mniej - strzelectwo (zajęcia fakultatywne, wymagające dość kosztownej bazy dydaktycznej, a szczególnie dużego zaangażowania nauczyciela), psychologiczne skutki sytuacji kryzysowych i sposoby ich łagodzenia oraz wybrane problemy Międzynarodowego Prawa Humanitarnego. Te dwa ostatnie trudne tematy prawdopodobnie są w sposób mało atrakcyjny realizowane.

Dziwi natomiast ostatnie miejsce terenoznawstwa, bowiem jest to dział przysposobienia obronnego, który umożliwia nauczycielowi przeprowadzenie bardzo interesujących zajęć praktycznych w terenie. Być może dla tego, że jest to temat kończący przedmiot i przypadający na koniec roku szkolnego w ogóle nie jest realizowany.

Tabela 1. Interesujące zajęcia na lekcjach przysposobienia obronnego (%)

L.p.	Działy przedmiotu PO	Liczba wyborów, w tym											
		wyborów ogółem	mężczyźni	kobiety	Mieszkańcy			studenci	uczniowie szk. średnich	Mieszkańcy			
					dużych miast	małych miast	wsi			woj. małopolskiego	woj. śląskiego	woj. świętokrzyskiego	woj. opolskiego
1	Zagrożenia czasu pokoju, ich źródła i formy występowania	6,6	4,3	8,7	11,6	3,7	4,3	2,9	8,5	6,0	4,4	6,8	9,3
2	Zagrożenia czasu kryzysu militarnego i wojny	9,1	11,7	6,7	11,6	8,5	6,4	5,9	10,8	6,0	13,3	13,6	4,7
3	Psychologiczne skutki sytuacji kryzysowych i sposoby ich łagodzenia	1,5	–	2,9	–	3,7	–	–	2,3	–	–	6,8	–
4	System obronności RP	3,0	3,2	2,9	–	4,9	4,3	2,9	3,0	1,5	2,2	6,8	2,3
5	Rola i zadania Sił Zbrojnych RP w systemie obronności państwa	6,0	5,3	6,7	2,9	4,9	12,8	1,5	8,5	–	2,2	22,7	2,3
6	Organizacja obrony cywilnej i zasady powszechnej samoobrony w przypadku zagrożeń	19,7	18,1	21,2	21,7	19,5	17,0	14,7	22,3	15,2	20,0	20,5	25,6
7	Wybrane problemy Międzynarodowego Prawa Humanitarnego	1,5	1,1	1,9	1,4	2,4	–	–	2,3	–	4,4	2,3	–
8	Ratownictwo i pierwsza pomoc	30,3	29,8	30,8	29,0	29,2	34,0	42,6	23,8	47,0	24,4	2,3	39,5

9	Terenoznawstwo	0,5	1,1	–	–	–	2,1	1,5	–	–	2,2	–	–
10	Strzelectwo sportowe	3,5	5,3	1,9	7,2	2,4	–	10,3	–	9,1	2,2	–	–
11	Żaden temat	7,0	5,3	8,7	8,7	6,1	6,4	4,4	8,5	4,5	13,3	4,5	7,0
12	Wszystkie tematy	1,0	2,1	–	–	1,2	2,1	–	1,5	–	2,2	–	2,3
13	Brak odpowiedzi	10,1	12,8	7,7	5,8	13,4	10,6	13,2	8,5	10,6	8,9	13,6	7,0

2.2. Treści z zakresu przysposobienia obronnego przedstawiane na lekcjach z innych przedmiotów

Zagadnienia dotyczące przysposobienia obronnego występują również w programach innych przedmiotów szkolnych. Badani zwrócili uwagę na występowanie tych treści w czasie lekcji historii (78,2% mężczyzn i 71,4% kobiet), języka polskiego (50% kobiet i 44,8% mężczyzn) oraz geografii (18,4% mężczyzn i 12,2% kobiet). Historię wskazało także 81,4% mieszkańców dużych miast, 73,9% mieszkańców wsi i 70% mieszkańców małych miast. Język polski natomiast 58,7% mieszkańców wsi, 47,5% – dużych miast i 41,3% – małych miast. Geografię wymieniło 21,7% mieszkańców wsi, 15,3% – dużych miast i 11,3% – małych miast.

Studenci częściej zauważali związki innych przedmiotów z przysposobieniem obronnym. I tak, 83,3% wskazało historię, 48,5% – język polski i 22,7% – geografię. W grupie uczniów szkół średnich historię – 69,7%, język polski – 47,1% a geografię – 10,9%. Różnice pomiędzy mieszkańcami poszczególnych województw dotyczą nie tyle kolejności wymienionych przedmiotów, co ich procentowego udziału. 84,1% mieszkańców województwa małopolskiego wymieniło historię, 50,8% – język polski i 23,8% – geografię. 71,1% mieszkańców województwa śląskiego historię, 47,4% – język polski i tylko 2,6% – geografię. 68,2% mieszkańców województwa świętokrzyskiego historię, 36,4% – język polski i 9,1% – geografię. Wreszcie 70% mieszkańców woj. opolskiego historię, 55% – język polski i 20% – geografię.

Jak widać z powyższego dominują przedmioty humanistyczne, które, kojarzą się w wychowaniu patriotycznym i kształtowaniem postawy gotowości do obrony ojczyzny; jednak brak tu poza geografią (odnoszącą się do działu topografii) przedmiotów przyrodniczych. Mężczyźni częściej wymieniali historię i geografię, kobiety – język polski. Mieszkańcy dużych miast silniej akcentowali związki z przysposobieniem obronnym historii, być może wskutek łatwiejszego dostępu do muzeów i innych tego typu placówek, mieszkańcy wsi zaś języka polskiego i geografii – łatwiejszej do realizacji w terenie na wsi niż w mieście.

Studenci częściej zauważali związki poszczególnych przedmiotów z przysposobieniem obronnym niż uczniowie. Różnice pomiędzy wynikami poszczególnych województw sugerują odmienny sposób realizacji programu przedmiotów. Województwo swym zasięgiem obejmuje na tyle rozległy teren, że władze oświatowe przyjmują pewne specyficzne dla niego rozwiązania, związane z pracą wizytatorów, zespołów przedmiotowych itp. Odnosi się to także do pozycji przedmiotu w danym województwie i sugestii wysuwanych przez wizytatorów przysposobienia obronnego w stosunku do innych przedmiotów.

Tabela 2. Przedmioty, których nauczyciele nawiązywali do problematyki obronnej (%)

Przedmioty	1	2	3	4
Średnia	74,6	15,1	47,6	55,1
W tym: dziewczęta	71,4	12,2	50,0	57,1
chłopcy	78,2	18,4	44,8	52,9
uczniowie szk. śred.	69,7	10,9	47,1	58,0
studenci	83,3	22,7	48,5	50,0
mieszkańcy wsi	73,9	21,7	58,7	50,0
małych miast	70,0	11,3	41,3	60,0
dużych miast	81,4	15,3	47,5	52,5
woj. małopolsk.	84,1	23,8	50,8	47,6
woj. śląskiego	71,1	2,6	47,4	44,7
woj. świętokrz.	68,2	9,1	36,4	63,6
woj. opolskiego	70,0	20,0	55,0	67,5

Przedmioty:
 1 – historia
 2 – geografia
 3 – język polski
 4 – przysposobienie obronne

2.3. Zajęcia wpływające na kształtowanie postaw patriotycznych i obronnych

Na pytanie: „Które zajęcia szkolne mają największy wpływ na kształtowanie postaw patriotycznych?”, stosunkowo liczna grupa respondentów (16,8%, w tym 18,4% kobiet i

14,9% mężczyzn) nie udzieliła na nie odpowiedzi. Pozostali najczęściej wskazywali lekcje przysposobienia obronnego – 12,4%, lekcje historii oraz spotkania z kombatantami i żołnierzami (po 11,4%), lekcje wychowawcze (10,8%), pracę w LOK (10,3%) oraz działalność w ZHP (8,1%). Wystąpiły różnice pomiędzy odpowiedziami mężczyzn i kobiet. Mężczyźni częściej wskazywali zajęcia przysposobienia obronnego (17,2%), lekcje historii (13,8%) spotkania z kombatantami i żołnierzami (11,5%), działalność w ZHP i lekcje wychowawcze (po 8%). Kobiety natomiast na działalność w LOK i lekcje wychowawcze (po 13,3%), spotkania z kombatantami i żołnierzami (11,2%), lekcje historii (9,2%) oraz przysposobienia obronnego i działalność w ZHP (po 8,2%). 18,4% kobiet i 14,9% mężczyzn nie udzieliło odpowiedzi na to pytanie.

Również pewne zróżnicowanie odpowiedzi zauważa się w grupie młodzieży zamieszkującej miasta i wsie. Mieszkańcy dużych miast wskazali na lekcje przysposobienia obronnego (16,9%), następnie na lekcje historii, spotkania z kombatantami i żołnierzami (po 15,3%) oraz lekcje wychowawcze i pracę w harcerstwie (po 8,5%). Mieszkańcy małych miast – lekcje wychowawcze (12,5%), lekcje przysposobienia obronnego (11,3%), a także spotkania z kombatantami i żołnierzami oraz pracę w LOK (po 10%). Mieszkańcy wsi – lekcje historii (17,4%), pracę w LOK (15,2%) oraz pracę w ZHP i lekcje wychowawcze (po 10,9%). Zastanawiające jest to, że aż 25% mieszkańców małych miast oraz 10,9% mieszkańców wsi i 10,2% mieszkańców dużych miast nie wymieniło żadnych zajęć kształtujących postawy patriotyczne, być może ten proces przebiega w sposób niezauważalny, naturalny i można mieć nadzieję, że przynosi zamierzone skutki.

Studenci wskazali na lekcje historii, przysposobienie obronne i pracę w LOK (po 13,6%), a następnie spotkania z kombatantami i żołnierzami (12,1%) i apele oraz uroczystości (10,6%). Natomiast uczniowie szkół średnich – lekcje wychowawcze (16%), przysposobienia obronnego (11,8%), spotkania z kombatantami i żołnierzami (10,9%) i lekcje historii (10,1%). 19,3% uczniów i 12,1% studentów na to pytanie nie udzieliło żadnej odpowiedzi.

Mieszkańcy województwa małopolskiego uznali za najważniejsze lekcje z historii, wychowania obronnego, spotkania z kombatantami i żołnierzami oraz pracę w LOK (wszystkie po 14,3%) i apele oraz uroczystości (9,5%). Mieszkańcy Śląska spotkania z kombatantami i żołnierzami (15,8%), lekcje przysposobienia obronnego (10,5%), języka polskiego, historii działalność w harcerstwie (po 7,9%). Mieszkańcy woj. świętokrzyskiego za najważniejsze uznali lekcje wychowawcze (aż 27,3%), lekcje przysposobienia obronnego (18,2%) i pracę w harcerstwie (11,4%). Mieszkańcy Opolszczyzny – lekcje historii (17,5%), spotkania z kombatantami i żołnierzami, pracę w LOK i lekcje wychowawcze (po 12,5%) oraz pracę w ZHP (7,5%). Wśród ankietowanych, którzy pominęli to pytanie, było aż 28,9%

mieszkańców Śląska, 20% – Opolszczyzny, 12,7% – Małopolski i 11,4% – woj. świętokrzyskiego.

Można sądzić, że różnice w odpowiedziach pomiędzy ankietowanymi mężczyznami i kobietami wynikają z różnic temperamentu oraz odpowiadającego im sposobu prowadzenia takich lub innych zajęć. Mężczyźni częściej niż kobiety wskazali na lekcje przysposobienia obronnego i historię jako przedmioty nauczania eksponujące wysiłek zbrojny narodu polskiego na przestrzeni wieków, postaci bohaterów itp. Kobiety natomiast częściej – lekcje wychowawcze i działalność w LOK. Mieszkańcy dużych miast preferowali lekcje przysposobienia obronnego, historii oraz spotkania z kombatantami i żołnierzami, małych miast – lekcje wychowawcze, przysposobienia obronnego, spotkania z kombatantami i żołnierzami oraz działalność LOK, wreszcie mieszkańcy wsi pracę w LOK, ZHP i lekcje wychowawcze. Można sądzić, że spotkania z kombatantami i żołnierzami stanowią ważny czynnik edukacyjno- wychowawczy, wywołujący silne przeżycia emocjonalne i skierowane są na intelekt. Wysoka pozycja lekcji wychowawczych świadczy o tym, że są one często wykorzystywane w procesie edukacji i wychowania. Wreszcie wysoka ocena działalności LOK i ZHP musi wynikać z prężnej pracy tych organizacji w części przynajmniej badanych środowisk.

W wypowiedziach uczniów można zauważyć większy nacisk na formy lekcyjne (lekcje wychowawcze, przysposobienia obronnego i historii), niż u studentów, którzy co prawda również wymienili lekcje przysposobienia obronnego i historii, ale za równie ważną uznali pracę w LOK. Wypowiedzi mieszkańców poszczególnych województw wskazują na skuteczność prowadzonych zajęć lekcyjnych i obecność w procesie wychowania określonych form zajęć dydaktycznych (spotkania z kombatantami i żołnierzami). Dopiero na trzecim miejscu aktywną działalność w niektórych środowiskach organizacji LOK i ZHP wskazali jedynie mieszkańcy województwa świętokrzyskiego. Świadczy to o poważnym regresie tej organizacji.

Tabela 3. Zajęcia wpływające na kształtowanie postawy patriotycznej (%)

Rodzaj zajęć	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Razem (100%)	4,9	11,4	12,4	11,4	8,1	10,3	10,8	7,6	2,7	2,2	1,6	16,8
W tym: dziewczęta	4,1	9,2	8,2	11,2	8,2	13,3	13,3	6,1	4,1	3,1	1,0	18,4
chłopcy	5,7	13,8	17,2	11,5	8,0	6,9	8,0	9,2	1,1	1,1	2,3	14,9
uczniowie szk. śred.	5,0	10,1	11,8	10,9	8,4	8,4	16,0	5,9	2,5	1,7	0,0	19,3

studenci	4,5	13,6	13,6	12,1	7,6	13,6	1,5	10,6	3,0	3,0	4,5	12,1
mieszkańcy wsi	6,5	17,4	8,7	8,7	10,9	15,2	10,9	4,3	2,2	4,3	0,0	10,9
małych miast	5,0	5,0	11,3	10,0	6,3	10,0	12,5	11,3	1,3	0,0	2,5	25,0
dużych miast	3,4	15,3	16,9	15,3	8,5	6,8	8,5	5,1	5,1	3,4	1,7	10,2
woj. małopolsk.	3,2	14,3	14,3	14,3	6,3	14,3	3,2	9,5	3,2	1,6	3,2	12,7
woj. śląskiego	7,9	7,9	10,5	15,8	7,9	2,6	2,6	5,3	2,6	5,3	2,6	28,9
woj. świętokrz.	6,8	4,5	18,2	2,3	11,4	9,1	27,3	9,1	2,3	0,0	0,0	11,4
woj. opolskiego	2,5	17,5	5,0	12,5	7,5	12,5	12,5	5,0	2,5	2,5	0,0	20,0

- 1 – Język polski
- 2 – Historia
- 3 – Wychowanie obrotne
- 4 – Spotkania z kombatantami, żołnierzami
- 5 – Praca w organizacji ZHP
- 6 – Praca w organizacji LOK
- 7 – Lekcja wychowawcza
- 8 – Apele – uroczystości rocznicowe
- 9 – Zajęcia w Izbach Pamięci Narodowej
- 10 – Praca w organizacji PCK
- 11 – Wycieczki do miejsc wydarzeń historycznych
- 12 – Brak odpowiedzi

2.4. Wpływ przysposobienia obronnego na przygotowanie do zadań obronnych w opiniach młodzieży

Na pytanie o ocenę skuteczności zajęć realizowanych w szkole z przysposobienia obronnego w przygotowaniu do zadań obronnych, większość ankietowanych (51,9%) odpowiedziała, że zajęcia te ich do tego przygotowują („raczej tak”), w tej grupie było 54,1% kobiet i 49,4% mężczyzn. Na drugim miejscu znalazła się odpowiedź „zdecydowanie tak”, którą wybrało 20,5% ankietowanych, w tym 22,4% kobiet i 18,4% mężczyzn. Uznanie dla skuteczności zajęć z przysposobienia obronnego jest wyższe wśród mieszkańców wsi (23,9% „zdecydowanie tak” i 63% „raczej tak”), niż wśród mieszkańców dużych miast (20,3% „zdecydowanie tak” i 49,2% „raczej tak”) i mieszkańców małych miast (47,5% – „raczej tak” i 18,8% „zdecydowanie tak”).

Ponad połowa (57,6%) studentów uznała zajęcia z przysposobienia obronnego za „raczej skuteczne”, a 6,1% za „zdecydowanie skuteczne”; w grupie uczniów szkół średnich było 48,7% mniej przekonanych i 28,6% bardziej przekonanych o skuteczności tych zajęć. 16,7% studentów i 10,9% uczniów uznało, że zajęcia te są „raczej nieskuteczne”. Tylko niewielki odsetek badanych twierdzi, (4,5% studentów i 3,4% uczniów), że zajęcia te są „zdecydowanie nieskuteczne”. 15,2% studentów i 8,4% uczniów nie udzieliło odpowiedzi na to pytanie.

Jak w tej kwestii wypowiadała się młodzież w poszczególnych województwach? Za skutecznością przysposobienia obronnego w przygotowywaniu młodzieży do zadań obronnych wypowiedziało się 60,3% mieszkańców województwa małopolskiego, 56,8% – woj. świętokrzyskiego, 44,7% – woj. śląskiego i 40% – woj. opolskiego. Zdecydowanie zajęcia przysposobienia obronnego oceniło jako skuteczne 30% mieszkańców woj. opolskiego, 29,5% – woj. świętokrzyskiego, 23,7% – woj. śląskiego i tylko 6,3% – woj. małopolskiego. Za „raczej nieskuteczne” zajęcia te uznało 21,2% mieszkańców województwa śląskiego, 14,3% – woj. małopolskiego, 10% – woj. opolskiego i 6,8% – woj. świętokrzyskiego. Jako „zdecydowanie nieskuteczne” określiło je tylko 7,5% mieszkańców woj. opolskiego, 4,8% – woj. małopolskiego, 2,6% – woj. śląskiego oraz ani jeden ankietowany z woj. świętokrzyskiego.

Z analizy wypowiedzi wynika, że znaczna część młodzieży ocenia zajęcia z przysposobienia obronnego jako skuteczne dające im wiedzę i umiejętności do realizacji zadań obronnych w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa państwa. Należy sądzić, że ocenia ona zajęcia jako np. potrzebne, ale zdobyta wiedza i umiejętności są sporadycznie

wykorzystywane w życiu codziennym. Bardziej przekonane o skuteczności zajęć są kobiety, można wnioskować, że bardziej odpowiada im problematyka obejmująca m.in. szkolenie sanitarne. Tematyka obronna bardziej interesuje mieszkańców wsi (mimo gorszego wyposażenia dydaktycznego) niż miast w dużych miastach zajęcia są bardziej atrakcyjnie prowadzone (lepsze wyposażenie pracowni, możliwości kontaktu z instytucjami związanymi z obronnością).

Studenci zdecydowanie gorzej oceniają skuteczność zajęć, być może ma na to wpływ nieprzydatność uzyskanej wiedzy obronnej na studiach, a także jej nietrwałość. Różnice w ocenach skuteczności zajęć obronnych w praktyce występujące pomiędzy mieszkańcami poszczególnych województw można wyjaśnić poziomem prowadzonych zajęć. Takie wyniki warto by porównać np. z analizą przygotowania merytorycznego i metodycznego nauczycieli przysposobienia obronnego w poszczególnych województwach.

Tabela 4. Ocena wpływu przysposobienia obronnego na przygotowanie do zadań obronnych (%)

Ocena	1	2	3	4	5
Razem	20,5	51,9	13,0	3,8	10,8
W tym: dziewczęta	22,4	54,1	12,2	3,1	8,2
chłopcy	18,4	49,4	13,8	4,6	13,8
uczniowie szk. śred.	28,6	48,7	10,9	3,4	8,4
studenci	6,1	57,6	16,7	4,5	15,2
mieszkańcy wsi	23,9	63,0	8,7	0,0	4,3
małych miast	18,8	47,5	18,8	7,5	7,5
dużych miast	20,3	49,2	8,5	1,7	20,3
woj. małopolsk.	6,3	60,3	14,3	4,8	14,3
woj. śląskiego	23,7	44,7	21,1	2,6	7,9
woj. świętokrz.	29,5	56,8	6,8	0,0	6,8
woj. opolskiego	30,0	40,0	10,0	7,5	12,5

Ocena:
1 – zdecydowanie tak
2 – raczej tak

3 – raczej nie
4 – zdecydowanie nie
5 – nie mam zdania

W procesie wychowania obronnego niezwykle istotną rolę spełnia nauczyciel i jego kwalifikacje zawodowe, tj. jego wiedza, myślenie i działanie pedagogiczne będą decydowały o realizacji określonych treści programowych. Wprawdzie skuteczność działania nauczyciela nie jest warunkowana jedynie kwalifikacjami, ale ich brak uniemożliwia podjęcie określonych decyzji wychowawczych i sprawności w realizowaniu zajęć, w większości o charakterze praktycznym.

Przemiany dokonujące się w życiu społecznym i gospodarczym naszego kraju, a także nowe zagrożenia cywilizacyjne sprawiły, że zadania, jakie stają przed nauczycielem w zakresie wychowania obronnego, są coraz większe, bardziej złożone i wymagają gruntowniejszego wysiłku poznawczego. Doskonalenie procesu wychowania jest więc zadaniem, które nauczyciel-wychowawca powinien dostrzegać na tle działalności wszystkich uczestników tego procesu: szkoły, państwa, Kościoła, organizacji społecznych, rodziny, najbliższego otoczenia wychowanków. Wychowanie obronne nie może ograniczać się do kilku przedmiotów, ale powinno obejmować cały cykl wychowania i nauczania.